

מה ואיך קרה לבובה של רותי?

ריאיון עם דינה דז'טלובסקי

17.8.2000

מראיינת: עדינה בר-אל.

מבוא

הספרים של דינה דז'טלובסקי מיוחדים במינם. במקום איורים יש בהם צילומי בובות ואביזרים שונים, כולם נעשו בעבודת יד. את הבובות יצרה כותבת הסיפור, דינה עצמה. בהכנת האביזרים הנלווים, ובהם במת התאטרון, מנורות ועוד פרטי תפאורה, הכין בנה ד"ר ריצ'רד נקר-דז'טלובסקי, שנפטר ממחלה קשה בשנת 1973.

הספרים של דינה יצאו לאור בהוצאת ספריית פועלים והם: **מה קרה לבובה של רותי**; **דני הקטן והשוטר ניסים**; **המטריה של רותי**; **המפוחית של אורי**; **מעשה בעז רעה שהפכה עז טובה**; **עומר והמגפיים של תמי**; **השתיל של תמי**; **החתול שיצא לטיול**; **סיפור קצר על חמוריקו ואוצר**; **האווירון של ירון ועוד**.

נסעתי לפגוש את דינה, ילידת 1901, בחודש אוגוסט בשנת 2000, כאשר היא היתה כמעט בת 99 שנים. התארחתי בדירתה, בבית אבות ברמת-אביב. מיד עם הגעתי לחצתי על פעמון האינטרקום ושמעתי קול צעיר ונעים. דינה כיוונה אותי אל המעלית, בה עליתי לדירתה בקומה העשירית. קיבלה את פני אישה קטנה וחביבה, שנעזרה בהליכון. באמצעות מדף נשלף בהליכון זה, היא הביאה מן המטבח אל הסלון שתייה ותופינים כמיטב מסורת האירוח של ילידת פולין. התבוננתי סביבי וגיליתי דמויות מוכרות בכל מקום: על מדפים ועל אביזרי ריהוט אחרים היו הבובות מתוך ספריה: הנה רותי ובובתה, הנה סעדיה עם החמור ועגלת הירקות, הנה דני הקטן והשוטר ניסים.

מתוך התמונות על הקיר ניבטו דינה עצמה ובובותיה.

התיישבנו ואני שלפתי קודם כל את הספר הישן של ילדיי **מה קרה לבובה של רותי** וביקשתי ממנה לחתום בעמוד הראשון. אחר כך הפעלתי את הטייפ הנייד להקלטה. והנה סיפורה של דינה:

נולדתי בוורשה שבפולין ב - 1 בדצמבר 1901. לא למדתי בבית ספר. אחותי גדולה ממני והביאו לנו מורה פרטית. חלמתי להיות רואת חשבון מגיל 12. נרשמתי לקורס כזה, למדתי שלושה סמסטרים, והחשק עבר. אז החלטתי להיות רופאה. כשסיפרתי על זה לאחותי הגדולה, שהיתה כבר אימא, אחותי צעקה: השתגעתי? את כבר בת 16, עוד מעט

תצטרכי להתחתן. מה פתאום? היא כאילו שפכה עלי דלי מים קרים, והייתי מאוד אומללה. מי שהציל אותי היה דוד שלי, איש חכם שתמיד עזר לי, (למשל, הכין לי רשימת ספרים להשאלה בספרייה). הלכתי אליו, סיפרתי לו על הדבר הזה. והוא אמר: אל תקשיבי לאף אחד, תלכי לגימנסיה. אותו זמן הרווחתי כסף בשיעורים פרטיים שנתתי לילדים קטנים. לימדתי אותם לקרוא, לכתוב.. בקיצור, הייתי צריכה להתכונן למבחן, . בן דודי עזר לי. נרשמתי לגימנסיה מאוד טובה, ממדרגה ראשונה ממש. אני זוכרת ששילמתי שלושה רובלים. עברתי את הבחינה בהצלחה, ונכנסתי לכיתה חמישית. הבנות בכיתה הזו היו צעירות ממני בשנה. אלו היו בנות יהודיות. הגימנסיה היתה יהודית, אבל בשפה הפולנית. ואני כבר הייתי בחורה רצינית והן היו מבתים עשירים, בנות מפונקות. נכנסה המורה לצרפתית ואמרה: בבקשה להתכונן לבחינה. אני לקחתי את המחברת שלי ואת העט וחיכיתי לנושא. בינתיים שמעתי את בַּסְלוּשָה שישבה מאחורי אומרת: מה? בלי להודיע מראש? אני לא כותבת. כך השנייה והשלישית. בקיצור, כל הבנות של הכיתה ישבו שעה שלמה ולא כתבו, והמורה עמדה ואני ראיתי שהיא סובלת נורא. הסתכלתי על הבנות וחשבתי שהן השתגעו, ואני התחלתי לכתוב על הנושא. השיעור נגמר, המורה לקחה ממני את המחברת ויצאה. כנראה שהיא הלכה מיד למחנכת של הכיתה וסיפרה לה.

ברגע שהיא יצאה, אין לך מושג מה קרה בכיתה. כולן התנפלו עלי. זו סולידריות? בפעם הראשונה בחיים שלי שמעתי את המילה סולידריות. בקיצור, כל הכיתה היתה ברוגז אתי, עד שהתחלתי לחשוב שאני אעזוב את בית הספר. אבל הכל נגמר בטוב. כנראה המחנכת שלנו דיברה עם הכיתה בלעדיי. ביום ההולדת שלי קיבלתי מתנה מן הכיתה: חולצה לבנה עם נקודות שחורות, ונוסף לזה הכיתה בחרה אותי כנציגה של כל הכיתה. את ההסמכה כגננת קיבלתי לאחר שלמדתי בבית ונבחנתי בבחינות חיצוניות. הייתי גננת בוורשה עד שהגעתי אל הבובות. מתי כל זה התחיל? לפני כ- 70 שנה בפולניה הקימה קבוצת מורים תאטרון בובות. הצטרפתי אליהם ונדבקתי ב"מחלה" זו. אז לא תיארתי לעצמי, שעובדה זו תהיה בעתיד נקודת מפנה בחיי לאחר עלייתי לארץ. בשלב זה ביקשתי מדינה לספר על קורותיה בתקופת מלחמת העולם השנייה. חשתי שהדבר לא קל לה, ובכל זאת היא נעתרה וסיפרה בקצרה:

במלחמה אני ניצלתי תודות לידידים פולנים. אך המשפחה הגדולה כולה, ניספתה בשואה. למזלי לא נראיתי כל כך יהודייה ולא גרתי בגטו, אלא אצל ידידים פולנים. אבל בוורשה היו מלשינים, ואני הייתי בן אדם מוכר, הייתי גננת, ולפיכך היתה סכנה שילשינו עלי שאני יהודייה. ואכן יום אחד הגיעו המלשינים לביתי ואחד מהם אמר לי: "אני יודע שאת יהודייה".

מסד – מאסף לענייני ספרות והוראתה - 3

ואני הייתי מוכרחה לשלם להם כסף. הוא דרש אלף או אלפיים זלוטי, שלא היו לי. אז שלחתי את הבן שלי, שהיה כבן שלוש-עשרה, לאחד ממכריי כדי ללוות כסף. אבל המלשינים חזרו לביתי עוד לפני שהבן שלי חזר. אמרתי להם שאין לי כסף, והם התחילו להפוך את הבית. למזלי, בדיוק אז הגיע בני עם הכסף. הוא לא הספיק להוציא את הכסף מהכיס, והם תפסו את הכסף ובין רגע הם השתנו לגמרי, והתחילו לדבר כל כך יפה: "גברת, לא מסוכן בשבילך להישאר, את יכולה להמשיך לגור פה ולא יקרה לך שום דבר. רק זכרי שאנחנו נבוא בכל חודש לקחת כסף". והם לחצו את ידי והלכו. מיד לאחר לכתם החלטתי שאני חייבת לברוח מוורשה. ברחתי מוורשה לצנטוכובה, שם היו לי ידידים טובים, שעזרו מאוד מאוד... לא אספר לך יותר פרטים... ואז המשיכה דינה לספר על עלייתה ארצה:

עליתי ארצה ב - 1957. כשהגעתי לא ידעתי עברית. תקופה קצרה היתה לי מורה פרטית, אבל בעיקר למדתי עברית יחד עם הבובות, שיצרתי לתיאטרון בובות. כי בארץ הייתי מורה וגננת, אבל בעיקר - בובנאית. הספרים המצולמים שלי לילדים צמחו מתוך התאטרון.

איך כל זה התחיל בארץ? כפי שצינתי קודם, כשבאתי ארצה לא ידעתי אף מילה בעברית, ולא היה מדובר כלל על המשך עבודתי כגננת. לכן פניתי לתיאטרון בובות. זה היה אז דבר חדש בארץ. מי שעזר לי להתחיל בתחום הזה היה פרופ' מיכאל הנדל, בעלה של ידידתי. הוא היה מפקח בסמינרים וגם היסטוריון, והמליץ עלי ובמשרד החינוך. שם קיבלו אותי בזרועות פתוחות ואישרו לי להופיע עם הצגותיי בגני ילדים ברחבי הארץ. בני, ד"ר ריצ'ארד נָקָר זכרונו לברכה, בנה מתקן מתקפל לתיאטרון ואני הכנתי את הבובות.

המחזה הראשון עמו יצאתי לגני הילדים היה: "מה קרה לכלבלב מיקי?". את זה כתבתי בעזרת המורה שלי. במשך השנים התרבו המחזות שלי.

ואיך התחילו הספרים המצולמים? מן התיאטרון. ומעשה שהיה כך היה: לפני שנים רבות הצגתי בגן ילדים בגבעתיים הצגה בשם "המטריה של רותי". במקרה היתה נוכחת שם המפקחת הארצית על גני הילדים - ניצה נפתלי. היא ניגשה אלי לאחר ההצגה והציעה לי לכתוב את המחזה בצורת סיפור, לצרף לסיפור את צילומי הבובות שלי וכך ליצור ספר לילדים. ואכן כך היה. הודות למקרה זה הפכתי לסופרת ילדים בשנת 1963.

אחר כך ביקשתי ממנה לתאר את תהליך הכנת הבובות. ודינה עשתה זאת ברצון, תוך הדגמות מפורטות באמצעות בובות בשלבי הכנה שונים ובאמצעות שבלונות של גבס, שהיו שמונחים

מסד – מאסף לענייני ספרות והוראתה - 3

בקופסאות קרטון במרפסת דירתה. אגב, דינה הוציאה לאור ספר: **תאטרון בובות בגן הילדים** - אוצר המורה, 1970.

איך אני עושה בובות? אני אסביר לך ואת תדעי את כל הסודות שלי. זה מתחיל מפלסטלינה. אני מכינה את הראש של הבובה מפלסטלינה. זה משמש כתבנית לגבס. כשהראש כבר מוכן, אני חותכת אותו לשני חלקים. החתך הוא בין החלק הקדמי והאחורי. באמצעות תבנית זו אני יוצרת ראש מגבס. כאשר הוא מתייבש, אני מציירת עליו את פרטי הפנים, מוסיפה שיער, מוסיפה גוף. בהמשך מראה לי דינה סוגים שונים של בובות.

יש בובות לתיאטרון שהן בובות כפפה או בובות שמונעות עם חוטים. ואילו הבובות המיועדות לצילום בספרים הן שונות. אלו בובות עצמאיות: מסוגלות לעמוד, לשבת, לרוץ, לקפוץ. בדיוק כמו רותי.

דינה לקחה לידיה את הבובה רותי. ביקשתי ממנה רשות לצלמה עם הבובה. דינה שמחה ונישקה את רותי בובתה.

עמדנו במרפסת בקומה העשירית. הבטתי על הנוף. הבתים של תל-אביב והים... נפרדתי מדינה בעצב. מי יודע אם אראה אותה עוד פעם. ואכן לא ראיתה יותר. בדצמבר אותה שנה ערכו לה בבית האבות מסיבה רבת משתתפים לכבוד יום הולדת מאה. ולאחר מספר חודשים – במרץ 2002, הלכה דינה לעולמה. ולילדי ישראל נותרו הבובות והסיפורים בתוך ספריה.

בחדר של דינה דז'טלובסקי

בובות
דמויות מתוך ספריה של דינה

כריכת ספר

דינה דז'טלובסקי ז"ל (ילידת 1901)
בעת הריאיון בשנת 2000